

## ОБРАЗ МАТЕРІ У ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ІГОРЯ МУРАТОВА

Матір – це перша людина, яку бачить дитина після народження. Тож не дивно, що для кожного поета світ починається з матері, образ якої є одним із ключових у творчості багатьох українських письменників, котрі черпали натхнення у своїх спогадах про дитинство, про рідний край та матір. Вершин художньої майстерності образ матері сягнув у поетичних творах Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Л. Костенко, В. Симоненка, А. Малишка, Д. Павличка та ін. Не оминула ця тема й творчості Ігоря Муратова.

Ігор Муратов належить до видатних українських письменників, творча спадщина яких недостатньо досліджена і не до кінця пошанована, і тому потребує детальнішого розгляду, адже проблемно-тематичний діапазон творчості письменника напрочуд багатогранний.

Ця розвідка присвячена дослідженню образу матері у поетичній спадщині Ігоря Муратова. Своєрідність художнього образу матері у його творчості полягає в ліричному втіленні почуттів поета до найдорожчої людини на Землі.

Архетип матері у світовій культурі за всіх часів і у всіх народів був дуже сильним, бо матір – це не тільки початок життя, а й берегиня роду.

У західноєвропейській християнській традиції образ матері пов'язували з образом Богоматері, що сприяло витворенню культу жінки загалом.

Добре відомо, що в українській літературі образ матері тісно пов'язаний з фольклорною традицією, у якому материнське начало є основоположним. Українська усна народна творчість стає яскравим прикладом високого культу матері, у різноманітному багатстві жанрів українського фольклору: в піснях, думах, голосіннях, прислів'ях, у колядках, щедрівках тощо – усюди «зустрічаємо величний образ матері, усюди знаходимо виявлення до рідної матері надзвичайної любові і пошани, що перетворюється в справжній апофеоз материнства» [6, 102].

Образ матері для українців триєдиний: любов до рідної неньки, яка переростає у глибоку пошану до Матері Божої, котра завжди була покровителькою українців, та невгасиму палку любов, що втілювалася у вічній боротьбі, до Матері-України, яка потребує захисту.

Для української культури образ Матері-жінки нерозривно пов'язаний з берегиною – заступницею роду, бо головною функцією сім'ї є народження дітей і їх виховання, передавання наступним поколінням культури, традицій, мови, досвіду попередніх поколінь. Зі смертю чоловіка саме вона завжди виступала на перший план, ставала головою сім'ї. Образ матері – розсудливої, доброї і водночас суворої господині – яскраво змальований у класичній літературі.

Культ жінки у релігійному аспекті втілений у Богородиці. Для українців Богородиця – це символ матері, цариці небесної, життя, світла, мудрості та любові. Богородиця символізує повноту життя, самодостатність, звільнення від усього гріховного через осяння, просвітлення, переродження [2, 35].

З часу прийняття християнства, символічний смисл Березині було перекладено на образ Богородиці. У ньому людина вшановувала саму природу, життя, подвиг материнства. У свідомості людей Давньої Русі Богородиця сприймалась як всемогутня заступниця людства перед Богом. В Україні Богородиця стала покровителькою українського козацтва (Почаївська Божа Матір «кулі вертала, Турків вбивала... Монастир рятувала») [3, 356].

Отож, тема матері – одна з наскрізних у творчій спадщині Ігоря Муратова, який присвячує свої поезії материнській любові й відданості, материнській печалі й величчі.

До світлого материнського образу він звертається в усіх збірках, зокрема у віршах «Балада про сьомого сина», «Прийшли сини до матері», «Прощання з яблунею», «Мати й сонце» тощо.

Особливого звучання набуває в поезіях тема матері в поєднанні з повоєнною дійсністю. У таких віршах мати, як правило, невсипуща сільська трудівниця, яка своїм дітям передає свою працелюбність. Так, у «Баладі про сьомого сина» автор звертає увагу на ставленні родини до дитини, яка з'явилася в родині в ту ніч, коли «за полем – полум'ям заграє: / Пущений безстрашною в повітря, / Ешелон фашистський догорає» [5, 35].

Із синівською любов'ю та щирою вдячністю поет зазначає, що мати, а з нею й уся родина, прагне все зробити для маленької дитини, віддати їй увесь цвіт своєї душі, не вимагаючи нічого натомість: «Як знайшовся в Мотрі сьомий син – / У родині став найпершим він: / Старший брат з Берліна шле листа – / Перш за все про нього запита. / А середній, з поля ідучи, / Носить хлопця верхи на плечі. / А молодші – тільки з школи в дім – / Навперейми бавляться із ним. / А сама вже Мотря – що й казати! / Чи косити піде, чи в'язати, / Як лучиться перша вільна мить – / У садок дитячий забіжить...» [5, 35].

У поезії «Матуся» сюжет вражає силою почуття, оригінальністю задуму, шляхетністю і справжньою піднесеністю думки. Мати-українка, дізнавшись, що її син поранений на фінському фронті, поспішає до нього через простори радянської землі. Раптом бачить, як у лісовій пущі падають один по одному поранені бійці. Вона зупиняється біля них, а сосни їй шумлять: «Іди, не зупиняйся: / На озері, один, / Заметений снігами, / Лежить твій милий син...» [4, 393].

А мати їм відповідає: «...«Ви серцем здичавили / У тьмі дичавини, / Мовчить, зловісні сосни, / Це все – мої сини!» / ...І хустку їм на рани / Матуся розрива, / І зіллям їх цілющим / З любов'ю напува» [4, 394].

І коли, врешті-решт, мати приходять до свого сина, то бачить, що «... від багаття / Глибокий сніг розтав; / І в білому наметі / Спокійно диха – він,

*/ Її коханий голуб, / Її єдиний син; / І наче на сторожі / Його щасливих снів, / За ним і дні і ночі / Пильнують ніжні очі / Незнаних матерів» [4, 394].*

Певна романтично-баладна умовність увиразнила зображення зворушливої материнської любові до сина, пораненого на фронті, поєднаної з піклуванням незнаних матерів та великою святою любов'ю матері-Вітчизни до мужніх своїх синів. Тому цей важливий ідейний мотив, локалізований скупими фабулами, набув особливо тонкої емоціональної виразності.

Натомість у вірші «Мати й сонце» автор порівняє матір із сонцем: *«Хтось та має встати першим. / В небі перше встало сонце, / На землі ж найперша – мати. / Сонце небо відкриває, / Відчиняє мати вікна – / Вдвох тепло і світло творять. / Сонце йде понад землею, / По землі проходять мати, / Руки й промені ласкаві / Для добра господарюють. / Сонце гріє нас безмовно, / І без слів кохає мати, / І не відають утоми / Два наставники взірцеві, / Два мовчазні – / Мати й Сонце» [5, 150].*

У наведених віршорядках матір подається як ласкава й вимоглива, терпляча й любляча, яка передає нащадкам свою велику душу, своє розуміння справжніх цінностей людського життя.

Для української літератури зокрема, як і для української культури загалом, образи Матері та Батьківщини завжди тісно взаємопов'язані. Досить часто письменники прагнули через образ жінки-матері показати образ рідної Землі. Таке перетворення образу жінки в образ землі зустрічаємо у творчості багатьох письменників. Поступово й у ліричних творах І. Муратова образ матері стає домінуючим, набуває символічного значення, підноситься до узагальненого образу матері-Батьківщини: *«...Ніколи / Синам її так страшно не було, / Як дивлячись на неї. Вбогий колос / Нам простягла – і чорний, і пустий, / Мов спалений грозою сухостій; / І рани нам її відкрились свіжі, / Й ридали ми, згадавши, як вночі / Роздоллям бур'яновим ідучи, / Спросоння їх пустельний вітер лиже, / Народи, / роди, / раси, / племена, / Схилились ми над матір'ю старою: / – О, не вмирай! Поглянь, яка весна... / Адже все горе випито до дна / Й на дно морське покидано всю зброю» [5, 114].*

Не дивно, що Муратов сприймає себе як сина Землі, котрий повинен піклуватися про свою неньку: *«Я твій син. / за всі кривди пробач: / за яри, що тебе роз'їдали, / За невчасно затриманий сніг / і за те, коли добрив замало... / Земле, нене моя! / Ні, не був косарем я твоїм, / Але був оборонцем. / І хліб твій відроджений їм, / І до серця його, / наче день мій прийдешній, беру. / І за тебе – поклич – і піду, / хоч у пекло піду – і помру» [5, 284].*

Як бачимо, для поета матір (поєднання жінки-матері й Батьківщини) – це мить і вічність, яка завжди поруч з нами, що живе в нас і в наших дітях, онуках, в усьому нашому роді й береже та благословляє нас на добро.

Можна сміливо стверджувати, що корені глибокої символічності образу матері в творчості Ігоря Муратова сягають дитинства, адже саме в дитинстві закладаються перші й, як правило, найміцніші підвалини любові, духу, характеру митця. Мабуть тому, поет неодноразово звертається до образів-символів, які нагадували б йому дитинство: *«Не моя, чужа це назва, / ... / Я ж її, немов засліп, / Я ж свою, в душі тримаю, – / Маю-маю, мій*

*розмаю, / Материн солодкий хліб. / Мати моя, земле-ненько, / Дай хоч скибочку маленьку... / Чую: двері рип та рип... / О яка ж безмірна відстань: / Двері ті – в моє дитинство, / Де пахтить вродистий, чистий / Материн солодкий хліб» [5, 333].*

Так хліб стає символом дитинства й матері, що «дарує людині життя, надихає на добрі справи, віддає все, що має: тепло своєї душі, своє серце і безмежну любов. Її колискові супроводжують нас протягом всього життя, а мудре слово допомагає долати труднощі» [1, 1].

Отже, у віршах про матір Ігор Муратов не тільки відтворює збуренні людські почуття, незвичайну емоційність, а й охоплює широкі обрії людського життя з його морально-духовним досвідом і зі всією пам'яттю душі.

### Література

1. Бондаренко М. Образ матері в українській культурі / М. Бондаренко // <http://www.marynakb.livejournal.com/7651.html>
2. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – К., 2002. – 664 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. Жайворонок. – К., 2006.
4. Муратов І. Вибрані поезії: у 2 т. Т.1 / І. Муратов – К., 1972. – 424 с.
5. Муратов І. Твори : у 4-х т. Т.І. / Ігор Муратов. – К.: Дніпро, 1982. – 415 с.
6. Українська родина: Родинний і громадський побут / Упорядник Л. Орел. – К., 2000 – 424 с.

### Анотація

Ця стаття присвячена проблемі дослідження образу матері у поетичній творчості Ігоря Муратова, лірика якого відзначається високою художньою досконалістю, а тема всепоглинаючої любові й поваги до матері проходить через усю творчість митця. Для поета образ матері є важливою гранню авторського бачення та сприйняття світу.

**Ключові слова:** образ, матір, берегиня, жінка, батьківщина.

### Аннотация

Эта статья посвящена проблеме исследования образа матери в поэтическом наследии Игоря Муратова, чья лирика отличается высоким художественным совершенством, а тема всепоглощающей любви и уважения к матери является одной из самых важных в творчестве поэта. Для Игоря Муратова образ матери является важной гранью авторского видения и восприятия мира.

**Ключевые слова:** образ, мать, берегиня, женщина, родина.

### Summary

This article is devoted to the research of mother image in Igor Muratov's poetic heritage, whose lyric poetry is differed of the high artistic perfection, and theme of all-absorbing love and respect to mother is one of the important themes in

poet's creativity. For Igor Muratov mother image is the important border of author vision and world perception.

**Keywords:** image, mother, custodian, woman, homeland.